

УДК 377:159

Каніш О. С.

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ СУБ'ЄКТА ТА СУБ'ЄКТНОСТІ ОФІЦЕРІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

У статті аналізується системна психолого-педагогічна проблема, яка стосується формування в майбутніх офіцерів під час навчання у вищих військових навчальних закладах професійної суб'єктності. Результатом вищої військової освіти в сучасних умовах є формування в курсантів здатності бути суб'єктом своєї життєдіяльності, адекватно реагувати на зміни, готовності до військово-професійної діяльності та здатності формувати соціальну та навчальну суб'єктність підлеглих військовослужбовців, а найголовніше – сприймати та транслювати її у своїй військово-професійній діяльності.

Результатом вищезазначеного стане спроможність офіцера виконати головне завдання – ефективно керувати підпорядкованими військовослужбовцями як у мирний час, так і під час виконання бойових завдань, ухвалювати виважені рішення та свідомо нести відповідальність за них.

Ключові слова: суб'єкт, суб'єктність, вищий військовий навчальний заклад, навчально-виховний процес, майбутній офіцер, відповідальність.

Однією з провідних цілей вищої військової освіти в умовах протидії збройній агресії є формування курсантів – майбутніх офіцерів Збройних Сил України як суб'єктів навчальної та майбутньої військово-професійної діяльності.

Формування суб'єктності майбутніх офіцерів Збройних Сил України як інтегральної професійно важливої якості відбувається в процесі набуття військової освіти під час навчання у вищих військових навчальних закладах, безпосередньо пов'язується з навчальною та військово-професійною діяльністю, усвідомленням і прийняттям її цілей і результатів, осмисленим прийняттям притаманних потребам професії цінностей і засобів їх реалізації.

Вимоги до особистості офіцера, що постійно зростають, зумовлюють необхідність його суб'єктного внеску в якісну зміну об'єкта діяльності, гнучкість мислення, поведінки, виваженість в ухваленні рішень, здатність усвідомлено брати на себе відповідальність за результати своєї діяльності.

Однак сформована система освіти майбутніх офіцерів Збройних Сил України у вищих військових навчальних закладах, педагогічні вимоги та ставлення до курсантів із боку професорсько-викладацького складу та командирів підрозділів не повною мірою відповідають цілям підготовки офіцера як особливої професійної групи.

Крім цього, формування суб'єктних якостей курсантів, які необхідні для успішного виконання ними поставлених завдань, розглядається як другорядне та не пріоритетне завдання. Це є визначальним з огляду на потребу оновлення змісту освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах з урахуванням вимог до військово-професійної діяльності офіцера та його особистості.

Мета статті – аналіз проблеми формування суб'єктності офіцерів Збройних Сил України, оскільки проблема актуалізації суб'єктності курсантів як майбутніх офіцерів під час навчання у вищих військових навчальних закладах ще не має достатнього теоретичного, методологічного та методичного обґрунтування в педагогічній науці.

Проблема формування професійної суб'єктності під час навчання не є новою для педагогічної науки. Потребу формування суб'єктності учнів у навчальній діяльності визнавали К. Ушинський, А. Макаренко, В. Сухомлинський. Суб'єктний підхід до навчальної діяльності, розроблений Д. Узнадзе, набув подальшого розвитку в наукових працях К. Абульханової-Славської, А. Брушлінського, в яких представлені відповідні концепції С. Рубінштейна та О. Леонтьєва.

Питання формування суб'єктності майбутніх фахівців у процесі їх професійної підготовки досліджувалися з огляду на потребу розв'язання таких актуальних проблем: розвитку особистості як суб'єкта психічної активності, саморозвитку і творчості (К. Абульханова-Славська, А. Адлер, В. Андреев, А. Брушлінський, С. Максименко, А. Маслоу, Н. Олександрова, В. Петровський та ін.); розвитку суб'єкта в діяльності, навчанні та пізнанні (Б. Ананьєв, О. Асмолов, А. Брушлінський, А. Осницький, В. Селіванов та ін.); суб'єкта та суб'єктності майбутнього фахівця в процесі набуття професійної освіти (А. Акопов, Ю. Поваренков, В. Іванов, В. Кушов, С. Пелипчук, В. Шадриков, В. Ягупов та ін.), а також їх урахування у процесі підготовки конкретних фахівців (Г. Ісаєв, Г. Косарецький, В. Масленников, В. Слободчиков тощо).

З огляду на актуальну потребу дослідження шляхів удосконалення процесу підготовки суб'єкта професійної діяльності доцільним є виокремлення їх концептуальних напрямів: створення умов, в яких стає можливим здійснення самоосвіти та самотворення (Ю. Сенько, М. Фроловська); створення умов, які сприяють розвитку суб'єктності індивіда (В. Сериков); створення психологічного клімату, що сприяє особистісному зростанню всіх учасників освітніх взаємодій (Є. Гусинський, Ю. Турчанінова); створення умов для особистісного розвитку та підготовки до здійснення професійної діяльності (В. Сластьонін); умови реалізації розвивальних потреб особистості, її професійне зростання та самовдосконалення (В. Лисовський).

У сучасних дослідженнях проблема суб'єктності розглядається в різних аспектах: з погляду становлення суб'єкта діяльності (К. Абульханова-Славська, А. Брушлінський, І. Гоголева), суб'єкта професійної діяльності (М. Галанова, В. Ягупов), суб'єкта спілкування (Б. Ананьєв, М. Каган, В. М'ясищев), суб'єкта самоактуалізації (Ю. Блінова, В. Знаков).

Окремої уваги заслуговують напрацювання педагогів щодо питання навчання і виховання майбутніх офіцерів, формування їх суб'єктності. У першу чергу, це праці педагогів і психологів (Ш. Амонашвілі, Ю. Бабанський, О. Барабаншиков, І. Бех, Г. Васянович, С. Гончаренко, М. Данилов, К. Дурай-Новакова, М. Д'яченко, А. Дьомін, Л. Занков, І. Зязюн, Л. Кандилович, Л. Карамушка, Н. Коломінський, Г. Костюк, В. Кремень, І. Лернер, В. Лутай, О. Молл, В. Моляко, М. Нецадим, Н. Ничкало, А. Петровський, О. Романовський, О. Савченко, С. Сисоєва, О. Сухомлинська, В. Ягупов, М. Ярмаченко), зарубіжних учених (К. Арджіріс, Г. Емерсон, Ч. Бернхард, М. Вебер, П. Друкер, Д. Макгрегор, А. Маслоу, Е. Мейо, Ф. Тейлор, А. Файоль, М. Фоллет та ін.).

Наявність цілої низки різноманітних підходів до визначення поняття "суб'єкт" потребує їх аналізу та узагальнення. Уперше поняття суб'єкта знайшло своє відображення у філософсько-педагогічних поглядах мислителів Стародавньої Греції, Риму та Стародавнього Сходу.

Теоретичне обґрунтування категорії суб'єкта вперше використовується в роботах Д. Узнадзе. Поняття суб'єкта для нього мало принципове значення, тому що "в активні відношення з дійсністю вступає безпосередньо сам суб'єкт, але не окремі акти його психічної діяльності <...> психологія, як наука, повинна виходити не з поняття окремих психічних процесів, а з поняття самого суб'єкта як цілого, який, вступаючи у взаємини з дійсністю, стає вимушеним вдаватися до допомоги окремих психічних процесів" [8, с. 66]. Однією з головних характеристик суб'єкта автор виділяє цілісність, яку він пов'язував із установкою. Установка, згідно з Д. Узнадзе, – це "стан суб'єкта, модус його існування" [8, с. 279].

Статусу психологічної категорії поняття суб'єкта набуває в концепціях психологів Г. Аксьонової, Б. Ананьєва, А. Брушлінського, В. Новикова.

Результатом досліджень категорії суб'єкта Г. Аксьоновою стало визначення основних етапів розвитку суб'єктної проблематики в психологічній науці: 1 етап (кінець ХІХ – поч. ХХ ст.) – "підготовчий", на якому суб'єктна проблематика має прояв у контексті побудови концепцій особистості, які поєднують у собі філософський та психологічний підходи (Н. Грот, А. Лазурський, В. Соловйов, Д. Узнадзе та ін.).

II етап (30 – 60-і роки ХХ ст.) – "народження" власне суб'єктної проблематики, виникнення великої кількості концепцій природи психічної активності суб'єкта (Б. Ананьєв, М. Басов, П. Блонський, Л. Віготський, С. Рубінштейн та ін.).

III етап (60 – 80-і роки ХХ ст.) – "закріплення" провідних ідей психології суб'єкта в концепціях персоналізації, індивідуалізації, надситуативності, соціальної адаптації (А. Асмолов, Б. Братусь, А. Петровський, В. Петровський, В. Чудновський та ін.); наукові пошуки К. Абульханової-Славської, присвячені дослідженню феномена суб'єкта діяльності.

IV етап (80 – 90-і роки ХХ ст.) – актуалізація суб'єктної проблематики, поява низки психологічних концепцій: життєдіяльності особистості (К. Абульханова-Славська); віртуальної та зворотної суб'єктності (В. Петровський); розвитку суб'єктивної реальності (В. Слободчиков); суб'єктно-генетичної концепції (В. Татенко) [2, с. 137].

А. Брушлінським суб'єкт трактується як індивід, що перебуває на відповідному своєму розвитку рівні перетворювальної активності, цілісності, автономності, свободи, діяльності, гармонічності [4, с. 3–4].

Б. Ананьєв розкривав поняття суб'єкта, виокремлюючи специфіку суб'єкта діяльності, спілкування та пізнання. Найбільш широким поняттям, згідно з його теорією, є індивідуальність, а особистість та суб'єкт діяльності входять до його структури.

На думку автора, "збіг особистості та суб'єкта відносний навіть при максимальному зближенні їхніх властивостей, оскільки суб'єкт характеризується сукупністю діяльностей та мірою їхньої продуктивності, а особистість – сукупністю суспільних стосунків" [3, с. 253].

В. Татенко під час розгляду суб'єкта як інтегративного регулятивного центру внутрішнього світу людини виводить його за межу окремої діяльності. Суб'єкт – це "істота, що самоінтегрується ... навколо своєї сутності, самостійно й творчо здійснює свою життєдіяльність і розвивається в цій якості протягом усього життя у формі особистості, індивідуальності як специфічно людських стосунків" [7, с. 185].

Як зазначав С. Рубінштейн, саморозвиток суб'єкта через ті чи ті форми діяльності передбачає його самовизначення в системі різноманітних міжособистісних стосунків та відносно конкретних способів життєдіяльності. Місце та роль суб'єкта, активна творча діяльність є важливою умовою, засобом та формою самовизначення в системі суспільних та конкретних людських стосунків [6].

Подальший розвиток ідей С. Рубінштейна відносно особистості як суб'єкта діяльності набув у концепції життєдіяльних відносин особистості К. Абульханової-Славської, згідно з якою спосіб побудови й реалізації особистістю себе пов'язаний із виявленням основних життєвих стосунків. Через ці стосунки відбувається її рух та розвиток, вони регулюють те, як особистість виявляє себе в кожній із своїх діяльностей, у кожному із завдань, що вирішуються; у вчинках та поведінці [1].

Питання суб'єкта професійної діяльності не втрачає актуальності в сучасному науковому дискурсі. О. Волкова у визначенні суб'єкта акцентує увагу на його активності і пропонує розуміти суб'єкта як носія

активності; того, хто продуктивно виконує певну діяльність; людину, яка володіє здатністю до свідомої саморегуляції та саморозвитку в цій діяльності [5].

Н. Щуркова зазначає, що "об'єкт має долю: вона розпоряджається його буттям, посилаючи йому обставини та події, сприятливі та суворі ... Суб'єкт проживає життя: він вибудовує своє буття свідомо та цілеспрямовано, ... входячи в співбуття як активний учасник реальної дійсності. Життя підкорюється суб'єкту". Автор підкреслює, що "суб'єкт – це носій волі, свідомості та ставлень. Це – людина, яка має якості, набуті в процесі розвитку. Суб'єкт усвідомлює соціальні зв'язки і себе в цих зв'язках, а відтак дає раду своїм діям" [9, с. 84].

З урахуванням рівня відповідальності офіцера за ухвалені рішення формування майбутнього офіцера як суб'єкта спочатку навчальної, а потім і військово-професійної діяльності, є передумовою формування основних рис професійної суб'єктності офіцера Збройних Сил України.

Узагальнення наявних у філософії, психології та педагогіці поглядів на питання суб'єктності дозволяє виокремити такі підходи до сучасного розуміння поняття "суб'єктність":

- суб'єктність – це вища форма регуляції поведінки людини як соціальної істоти, активний прояв її здібностей та діяльнісного відношення до навколишньої дійсності, котра виступає для неї в якості об'єкту прагнень до перетворення (К. Абульханова-Славська, А. Брушлінський, В. Петровський, Л. Анциферова, А. Осницький та ін.);

- суб'єктність – це якість особистості, основу якої складає ставлення людини до себе як до діяча, джерела продуктивної діяльності, що відображає розуміння власної здатності створювати значимі перетворення в навколишньому світі, речах, інших людях, самому собі (Г. Анохіна, О. Волкова, С. Дерябо, В. М'ясищев та ін.);

- суб'єктність як центральне утворення суб'єктивності людини, як додавання до процесу пізнання та діяльності конкретної людини суб'єктивного (на відміну від об'єктивного) відображення її індивідуальних особливостей під час вирішення проблем, в проектуванні, побудові та реалізації активності щодо перетворення дійсності, а також в інтерпретації результатів діяльності (Е. Ісаєв, В. Слободчиков, В. Гінецинський);

- суб'єктність як спосіб та важлива передумова особистісно-професійного розвитку людини, високий рівень якого співвідноситься з позитивною Я-концепцією особистості, професійною зрілістю, відповідальним ставленням до діяльності та її результатів, активністю самореалізації в професії (А. Бодалев, В. Деєв, А. Деркач, В. Зазикін, Н. Кузьміна, А. Маркова, В. Пономаренко, І. Сиромятников та ін.);

- суб'єктність як інтегральна якість особистості, яка розвивається та реалізується в просторі професійної діяльності за рахунок внутрішньо детермінованої конструктивно-перетворюючої активності (А. Деркач, Г. Миронова, В. Ченгаєв та ін.).

З огляду на специфічні особливості, притаманні військово-професійній діяльності офіцера, необхідним вбачається виокремлення провідних якостей, рис та проявів суб'єкта професійної діяльності. Нам імпонує думка В. Ягупова, який серед інших визначає такі:

- свідомо активність, яка безпосередньо спрямована на професійну діяльність і на самоактуалізацію в ній;

- свідомо включеність особи, як суб'єкта професійної діяльності, в систему суспільно-виробничих відносин шляхом виконання конкретних посадових компетенцій у певному професійному середовищі;

- ступінь сформованості провідних психічних властивостей та якостей як представника певного професійного середовища та конкретного фахівця; це, насамперед, сформованість професійно важливих якостей – професійної свідомості та самосвідомості, фахової Я-концепції, системи індивідуальних цінностей професійної діяльності та фахового буття; професійна суб'єктність;

- свідомо цілеспрямована саморегуляція, самоорганізація та самодетермінація своєї професійної поведінки й діяльності як професійного суб'єкта;

- здатність і готовність нести усвідомлено повну відповідальність за результати, а також і наслідки своїх дій, вчинків, поведінки і діяльності в межах виконання своїх посадових компетенцій як фахівця;

- професійна суб'єктність, тобто професійна підготовленість, суб'єктна готовність і фахова здатність бути суб'єктом професійної діяльності в певному професійному середовищі [10, с. 84].

Ураховуючи, що особливістю професійної діяльності та особистості офіцера є його значимість для солдата, в порівнянні з яким офіцер виступає суб'єктом психолого-педагогічного впливу, суб'єктність офіцера є багатоаспектною, оскільки він виконує різні ролі: "командира та начальника", "старшого товариша", "авторитета", "військового професіонала", "порадника та захисника" і т. д. Тому сформованість професійної суб'єктності офіцера впливає на ефективність виконання ним обов'язків військової служби як у мирний час, так і під час бойових дій.

Висновки. Потреби суспільства, вимоги системи військової освіти, умови проходження служби офіцером, актуальні потреби до підвищення рівня його професіоналізму однозначно вказують на необхідність зміни підходів до підготовки майбутніх офіцерів Збройних Сил України у вищих військових навчальних закладах.

Сформована під час навчання майбутнього офіцера у вищому військовому навчальному закладі професійна суб'єктність є вищою формою регуляції його військово-професійної діяльності та важливою передумовою особистісно-професійної самоактуалізації офіцера Збройних Сил України, що забезпечує узгодженість

особистих потреб, здібностей, очікувань відповідно до умов та вимог військово-професійної діяльності у військових частинах, гармонічно поєднується з позитивною Я-концепцією офіцера, професійною зрілістю, відповідальним ставленням до військово-професійної діяльності та її результатів, адекватною самооцінкою, саморефлексією та активністю в самореалізації в професії офіцера. Без формування майбутніх офіцерів Збройних Сил України як суб'єктів військово-професійної діяльності неможливо сформувати їх професійну суб'єктність, що не дозволить офіцеру як командру забезпечити ефективне виконання завдань повсякденної життєдіяльності військових колективів. Особливої актуальності вищезазначене набуває під час залучення військових підрозділів до бойових дій.

Використана література:

1. Абульханова-Славская К. А. Субъект – символ российского самосознания / К. А. Абульханова-Славская // Сознание личности в кризисном обществе. – Москва : ИП РАН, 1995. – С. 10–28.
2. Аксенова Г. И. Формирование субъектной позиции учителя в процессе профессиональной подготовки : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01, 19.00.07 / Г. И. Аксенова. – Москва, 1998. – 411 с.
3. Ананьев Б. Г. Психология и проблемы человекознания / Б. Г. Ананьев. – Москва : Изд-во "Институт практической психологии". – Воронеж : НПО "МОДЭК", 1996. – 384 с.
4. Брушлинский А. В. Деятельность субъекта как единство теории и практики / А. В. Брушлинский // Психол. журн. – 2000. – Том 21. – № 6. – С. 5–11.
5. Волкова Е. Н. Субъектность педагога: теория и практика : автореф. дис. .... д-ра психол. наук : 19.00.07 – педагогическая психология / Е. Н. Волкова. – Новый Новгород, 1998. – 50 с.
6. Рубинштейн С. А. Основы общей психологии / С. А. Рубинштейн. – СПб. : Питер, 2001. – 720 с.
7. Татенко В. А. Психология в субъектном измерении / В. А. Татенко. – Київ : Вид. центр "Просвіта", 1996. – 404 с.
8. Узнадзе Д. Н. Общая психология / Д. Н. Узнадзе / пер. с грузинского Е. Ш. Чомахидзе ; под ред. И. В. Имедадзе. – Москва : Смысл; СПб. : Питер, 2004. – 413 с.
9. Щуркова Н. Е. Педагогическая технология / Н. Е. Щуркова. – Москва : Пед.о-во России, 2002. – 224 с.
10. Ягупов В. В. Військова психологія : [підручник] / В. В. Ягупов. – Київ : ТанDEM, 2004. – 656 с.

References:

1. Abulkhanova-Slavskaya K. A. The subject is a symbol of Russian self-consciousness / K. A. Abulkhanova-Slavskaja // Person's consciousness in a crisis society. – Moskva : IP RAS, 1995. – P. 10 – 28.
2. Aksenova GI Formation of the teacher's subject position in the process of vocational training: dis. ... Dr. ped. Sciences: 13.00.01, 19.00.07 / Aksenova Galina Ivanovna. – Moscow, 1998. – 411 p.
3. Ananiev BG Psychology and problems of human knowledge / BG Ananiev. – Moskva : Publishing house "Institute of Practical Psychologists". – Voronezh: NGO "MODEC", 1996. – 384 p.
4. Brushlinsky A. V. The activity of the subject as a unity of theory and practice / A. V. Brushlinsky // Psychol. journal. – 2000. – T. 21. – No. 6. – P. 5 – 11.
5. Volkova EN Subjectivity of the teacher: theory and practice: author's abstract. dis. to the soisk. scientist. step. Dr. psychol. Sciences: 19.00.07 "Educational psychology / E. Volkova. – N. Novgorod, 1998. – 50 p.
6. Rubinshtein, SA, Fundamentals of General Psychology / SA Rubinshtein. – St. Petersburg: Peter, 2001. – 720 p.
7. Tatenko VA, Psychology in the Subject Dimension / VA Tatenko. – Kyiv : View. center "Prosvita", 1996. – 404 p.
8. Uznadze D. N. General psychology / D. N. Uznadze / Trans. with the Georgian E. Sh. Chomakhidze; Ed. I. V. Imedadze. – M. : Sense; St. Petersburg: Peter, 2004. – 413 p.
9. Schurkova N. E. Pedagogical technology / NE Shchurkova. – Moskva : Pedagogical Education in Russia, 2002. – 224 p.
10. Yagupov V. V. Військова психологія: [підручник] / В. В. Yagupov. – Kyiv : Tandem, 2004. – 656 p.

Капинус А. С. Проблема формирования субъекта и субъектности офицеров Вооруженных Сил Украины

В статье анализируется системная психолого-педагогическая проблема, которая касается формирования у будущих офицеров во время обучения в высших военных учебных заведениях профессиональной субъектности. Результатом высшего военного образования в современных условиях является формирование у курсантов способности быть субъектом своей жизнедеятельности, адекватно реагировать на изменения и быть в готовности к военно-профессиональной деятельности и способности формировать социальную и учебную субъектность подчиненных военнослужащих, а главное – воспринимать и транслировать ее в своей военно-профессиональной деятельности.

Профессиональная подготовка будущих офицеров Вооруженных Сил Украины в высших военных учебных заведениях требует изменений с учетом потребностей общества, требований военной системы образования и профессиональных и личных интересов офицеров Вооруженных Сил Украины.

Формирование будущего офицера в высшем военном учебном заведении является профессиональным образованием, которое является высшей формой регулирования его военно-профессиональной деятельности и важной предпосылкой личной и профессиональной самореализации офицера Вооруженных Сил Украины, обеспечивает согласованность личных потребностей, способностей, ожиданий в соответствии с условиями и требованиями военно-профессиональной деятельности в воинских частях, гармонично сочетается с позитивной самооценкой офицера, профессиональной зрелостью, ответственным отношением к военной и профессиональной деятельности и ее результатам, адекватной самооценкой и саморефлексией в профессии офицера.

Результатом вышеупомянутого станет способность офицера выполнить главную задачу – эффективно управлять военнослужащими как в мирное время, так и во время выполнения боевых задач, принимать взвешенные решения и сознательно нести ответственность за них.

Ключевые слова: субъект, субъектность, высшее военное учебное заведение, учебно-воспитательный процесс, будущий офицер, ответственность.

Kapinus O. S. Problem of formation of subject and subjectivity of officers of the Armed Forces of Ukraine

The article analyzes the systemic psychological and pedagogical problem, which concerns the formation of future military officers of higher military educational institutions of professional subjectivity. The result of higher military education in modern conditions is the formation of cadets ability to be the subject of their life, to respond adequately to changes, readiness for military-professional activity and the ability to form social and educational subjectivity of subordinate servicemen, and most importantly – to perceive and broadcast it in his military-professional activities.

The professional training of future officers of the Armed Forces of Ukraine in higher military educational institutions requires changes in the review as to the needs of the society, the requirements of the military education system, and the professional and personal interests of officers of the Armed Forces of Ukraine.

The formation of a future officer in a higher military educational institution is a professional entity that is the highest form of regulation of his military-professional activity and an important precondition for the personal and professional self-actualization of the officer of the Armed Forces of Ukraine, which ensures the coherence of personal needs, abilities, expectations in accordance with the conditions and requirements. military-professional activity in military units, is harmoniously combined with the positive self-concept of an officer, professional maturity, responsible attitude military and professional activities and its results, adequate self-esteem, self-reflection and self-activity in the profession officer.

The result of the above will be the ability of an officer to fulfill his main task – to effectively manage subordinate servicemen both in peacetime and during combat tasks, to make informed decisions and to consciously bear responsibility for them.

Key words: subject, subjectivity, higher military educational institution, educational process, future officer, responsibility.

УДК 378:37.015.31+792.8

Канушинский К. В.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ ХОРЕОГРАФІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена висвітленню теоретичних засад розроблення проблеми розвитку творчого потенціалу майбутніх хореографів та вчителів хореографії в закладах вищої освіти. На основі аналізу поняття "творчий потенціал особистості" охарактеризовано феномен творчого потенціалу хореографа як інтегративний конструкт, що є сукупністю природних та набутих властивостей особистості, що проявляються через творчі здібності, творчі вміння, психічні процеси, способи творчого мислення та креативної педагогічної діяльності і дозволяють фахівцю-хореографу нестандартно розв'язувати навчально-виховні завдання, спрямовані на формування творчої особистості вихованців.

Ключові слова: творчий потенціал особистості, творчий потенціал фахівця-хореографа, розвиток, майбутні хореографи, заклад вищої освіти.

Актуальність започаткованого дослідження зумовлена тим, що творчість є невідмінною умовою педагогічного процесу, об'єктивною професійною необхідністю в діяльності вчителя. Відтак творчі здібності вчителя, його творчий потенціал є детермінантом успішної професійно-педагогічної діяльності сучасного педагога, який має враховувати творчі нахили дитини, сприяти творчому самовираженню учня. За висловом О. Отич [3], посилення уваги до культуротворчого й креативного потенціалу освіти спричинює зміну соціокультурного статусу мистецтва як процесу та результату творчості, найбільш позначену впливом індивідуальності й здатну найбільш ефективно впливати на розвиток останньої. Це зумовлює набуття мистецтвом ролі важливого чинника забезпечення творчої та індивідуально-особистісної спрямованості освіти й перетворення його на важливий компонент її змісту, що надає суб'єктам освіти унікальну можливість пережити й водночас осмислити і оцінити суспільний та педагогічний досвід і завдяки цьому набути універсальної самовизначеності, недосяжної інтелектуальними засобами.

Мета статті полягає у визначенні теоретичних та термінологічних меж феномена "творчий потенціал фахівця-хореографа" та накресленні перспектив дослідження даного феномена в контексті підготовки фахівців педагогіки мистецтва в закладах вищої освіти.

Завдання дослідження: здійснити аналіз наукового фонду з метою висвітлення наукових позицій учених щодо змісту поняття "творчий потенціал особистості"; охарактеризувати специфіку професійної діяльності хореографів; визначити феномен "творчий потенціал хореографа" та висвітлити його значення в професійній діяльності фахівця з педагогіки мистецтва.

Виклад основного матеріалу статті слід розпочати з аналізу базових понять дослідження – "потенціал" та "творчість".

Звернення до довідкових джерел [5] доводить, що під внутрішнім потенціалом людини переважно розуміється: "динамічна тенденція" (С. Рубінштейн); "домінуювальне відношення" (В. М'ясищев); "основна життєва спрямованість" (Б. Ананьєв); "тенденція до самоактуалізації" (К. Роджерс); "потреба в самоактуалізації" (А. Маслоу); "сенс життя" (В. Франкл); "енергетична концепція психічної субстанції" (К. Юнг).

Водночас творчість окремої людини розглядається у двох аспектах: як сутнісна якість особистості, в якій проявляється ставлення суб'єкта до світу й до самого себе, спосіб його самоствердження; як діяльність